

Ukomove kvazianalize

Uvod

Merila in pravila, ki jih moramo novinarke, novinarji, urednice in uredniki RTV Slovenija upoštevati pri svojem profesionalnem, kakovostnem in odgovornem delu, so zapisana v številnih zavezujočih dokumentih, Kodeksu novinarjev Slovenije ter Poklicnih merilih in načelih novinarske etike RTV Slovenija, širši okvir našega delovanja pa seveda določa zakonodaja (zakon o medijih, zakon o RTV, ustava ...).

Naše delo je namenjeno javnosti, opravljamo ga v javnem interesu, je transparentno in nenehno pod drobnogledom gledalk, gledalcev, poslušalk, poslušalcev, uporabnic in uporabnikov. Njihova mnenja pridejo do uredništev, avtoric in avtorjev po različnih poteh, pokličejo nas takoj po objavi, pošiljajo nam elektronska sporočila, s svojimi mnenji se oglašajo na družabnih omrežjih, s klasično pošto dobimo še vedno tudi kakšno pismo ... Med vsemi temi odzivi so korektne kritike, predlogi, spodbudne pohvale, tudi žaljivi napadi. Vprašanja o oddajah in prispevkih mediji naslavljajo na službo RTV za stike z javnostjo, programskemu svetu RTVS, v katerem ima javnost svoje predstavnike, pa zakon o RTV in statut RTV Slovenija nalagata številne naloge pri spremljanju programske politike, zasnove, standardov, pa tudi pri nastajanju in sprejemanju programsko-produkcijskih načrtov. Oddaje in objavljeni prispevki so tudi sicer pogosto na dnevnem redu tega organa, svetnice in svetniki, predvsem tisti, ki so podaljšana roka politike, pri izpostavljanju in ocenjevanju oddaj, prispevkov ter kritičnih novinarjev in urednikov v svojih razpravah izkazujejo želje, da bi imeli radi pristojnosti tudi na področju sankcioniranja novinarjev in urednikov.

Pomemben most med RTV Slovenija in javnostjo predstavlja Varuh pravic gledalcev in poslušalcev, ta samoregulativni organ na RTV deluje od leta 2008, odziva se na kritike, vprašanja in pohvale, piše redna poročila, sicer pa posebej poudarjamo, da je Varuh pravic gledalcev in poslušalcev (da bi moral biti) samostojen in neodvisen institut Radiotelevizije Slovenija.

V zadnjih mesecih svoje ocene oddaj in prispevkov objavlja tudi Urad Vlade RS za komuniciranje (UKOM). Prvi dopis s tovrstno vsebino so iz vladnega urada posredovali 27. oktobra 2021 v pisarno generalnega direktorja RTV, direktorjema radia in televizije ter predsedniku programskega sveta. Kot so zapisali *»v upanju, da Vam bo analiza pomagala pri Vaših nadaljnjih aktivnostih«*. Prva Analiza poročanja RTV Slovenija je bila na spletni strani UKOM objavljena za november 2021. V teh »analizah« so za vse izbrane in obravnavane oddaje in prispevke navedeni podatki o datumu objave, mediju in naslovu oddaje. Kratek povzetek, ki je pogosto že interpretacija vsebine, in ocena obravnavane teme sta zapisana v rubrikah Vsebina in Opomba. Avtor teh zapisov je neznan, zato ga v nadaljevanju imenujemo ocenjevalec.

Predstavljamo in komentiramo nekaj radijskih primerov, ki so se znašli v teh »analizah«

24. novembra je bil v Dogodkih in odmevih na Radiu Slovenija objavljen prispevek o odstopu Igorja Samoborja z mesta ravnatelja SNG Drama. Ocenjevalca je zmotilo, ker so bile objavljene *»samo izjave kulturnikov (predsednik Kolegija direktorjev slovenskih gledališč Uroš Korenčan in predsednik Združenja dramskih umetnikov Slovenije Boris Mihalj)«*. V Opombi še piše, da gre za enostranski prikaz, ker ni vladnega odziva in *»da bi lahko npr. navedli, da se bo minister Simoniti odzval v Odmevih«*. UKOM s tem, ko zapiše, kaj naj bi na radiu povedali, posega v novinarsko in uredniško neodvisnost. Ko v »analizah« urad novinarje uči novinarstva in urednike urednikovanja, jim v večini prispevkov in oddaj očita enostranske prikaze, tu pa bi bili na UKOM očitno kar zadovoljni, če bi na radiu v popoldanski informativni oddaji povedali, da se bo minister na odstop Samoborja odzval zvečer na televiziji. Če bi se UKOM držal tega vzorca, bi moral v »analizi« vsakega prispevka ocenjevati delo RTV veliko bolj celovito in zajeti vse RTV medije v daljšem časovnem obdobju, ne pa, da ocenjevalec secira le en prispevek. Če se je poigraval z mislijo, da naj bi radio omenil, kaj se bo dogajalo zvečer na televiziji, bi moral urad za komuniciranje pred objavo tega priporočila preveriti, kdaj je bilo s Simonitijem dokončno dogovorjeno za nastop v Odmevih na TVS, ali bi bilo torej na radiu med 15.30 in 16.00 res že mogoče povedati, da bo minister Simoniti nastopil v Odmevih. Pogosto se namreč novice v radijskih informativnih oddajah dopolnjujejo in nadgrajujejo, kar pomeni, da so v naslednjih oddajah istega medija vključena tudi nova dejstva, odzivi in komentarji. Na Radiu Slovenija so bile tako objavljene tudi izjave ministra Simonitija iz Odmevov. Tega UKOM v novembrski »analizi« ne omenja. Ocenjevalec bi verjetno, če bi sebe ocenjeval po istih merilih kot poročanje RTV, ugotovil, da je bil podatek namerno zamolčan. Koristno bi še bilo, če ocenjevalec ne bi s tako lahkoto ugotavljal in očital, da medij ni iskal odziva, ker je velika razlika med tem, če medij odziva ne išče, ali pa, če ga išče in ga ne dobi. 24. novembra 2021 je namreč dopisnik RTV ministra Simonitija na terenu vprašal za komentar Samoborjevega odstopa, a ga je minister na kratko odpravil z: *»Ne!«* Ko je sledilo vprašanje, ali bi komentiral za Večer, je minister za kulturo dejal: *»Za Večer pa sploh ne.«* Strokovna analiza bi v takem primeru zagotovo izpostavila, kako je videoposnetek iskanja odziva krožil po spletu in medijih ter odmeval v javnosti, zagotovo pa bi javnosti ponudila še poglobljeno informacijo o odzivanju ministra za kulturo na prošnje uredništev in novinarjev za intervjuje, komentarje in izjave. Nedavni beg pred mikrofonom v Posavju, ko je minister za kulturo dr. Vasko Simoniti z besedami: *»Sem bolan,«* odpravil novinarja RTV Slovenija, ki ga je prosil za izjavo, ni bil osamljen. Kasneje so na ministrstvu za kulturo pojasnili, da minister takrat ni bil bolan: *»Medtem ko je novinar tekel proti njemu, je minister z jasno zaznavnim sarkazmom dejal, da je bolan. Očitno novinar sarkazma ni zaznal,«* so še dodali na ministrstvu. Nesprejemljivo je, da ima minister za kulturo, ki je pristojen za medije, tak odnos do medijev, problematično pa je tudi, da ostro opazovalčevo oko ni zaznalo iskanja odziva, opazilo pa ni niti ministrove zavrtnitve.

Decembrska »analiza« ugotavlja kup enostranskih prikazov, to očita tudi prispevku o postopkih imenovanja članov uprav in nadzornih svetov družb s kapitalsko naložbo države, ki je bil objavljen **4. decembra 2021** v Dogodkih in odmevih na Radiu Slovenija. Vsebino prispevka je ocenjevalec povzel z besedami: *»Postopki imenovanja članov uprav in nadzornih svetov družb s kapitalsko naložbo države so med najbolj obremenjenimi s korupcijskimi tveganji. Izjava predsednika KPK Roberta Šumija, Branka Lobnikarja s Fakultete za varnostne vede in predsednika združenja nadzornikov Gorazda Podbevška.«* V rubriki Opomba ocenjevalec dodaja: *»... zdi se, kot da bi imeli na RTV prepoved vabljenja sogovornikov, ki bi kakor koli drugače razmišljali kot voditelj oziroma novinar.«* Ocenjevalec od avtorjev in uredništev v svojih opombah nenehno pričakuje uravnoteževanje za vsako ceno in vsiljuje sogovornike po svojih vatlih. Prispevek je bil glede na obravnavano vsebino celovit. Čeprav se opazovalcu dozdeva, kot bi imeli na RTV prepoved vabljenja sogovornikov, ki bi razmišljali drugače kot voditelj oziroma novinar, to svoje podtikanje, za katerega nima nobenega dokaza ali prepričljive argumentacije, vseeno kar vključi v »analizo«. Ocenjevalec misel, kaj se mu glede vabljenja gostov zdi, v »analizah« večkrat dobesedno ponovi, vsakič brez dokaza za takšno nedopustno namigovanje.

12. decembra je bilo v Dogodkih in odmevih na Radiu Slovenija objavljeno poročilo z okrogle mize na ZRC SAZU, *»kjer so sogovorniki (povzeti so Zarja Muršič, Dino Bauk, Peter Klepec) ugotavljali, da Slovenija ostaja med najslabše precepljenimi evropskimi državami, to pa naj bi bilo posledica zlasti neustrezne strategije cepljenja in kampanje ozaveščanja o pomenu cepljenja«*. Opomba: *»Enostranski prikaz, na hude obtožbe niso poiskali odziva UKOM in MZ.«* Ocenjevalec je pravilno zapisal, da je bilo v Dogodkih in odmevih objavljeno poročilo z okrogle mize. Poročilo! V poročilu novinar na vsako omembo ustanove, vlade, urada, ne išče odziva, prispevek v Dogodkih in odmevih pove bistveno v minuti in pol, radio pa po presoji urednikov in novinarjev pomembne teme obravnava v daljših oddajah, ko problem osvetli z vseh ključnih strani. O tem govori tudi 3. člen Kodeksa novinarjev Slovenije: *»Novinar mora pri objavljanju informacij, ki vsebujejo hude obtožbe, pridobiti odziv tistih, ki jih te informacije zadevajo, praviloma v istem prispevku, sicer pa takoj, ko je mogoče.«* UKOM v svojih »analizah« z naštevanjem manjkajočih odzivov in trditvami, da gre npr. pri mnenjih sogovornikov v prispevkih za hude obtožbe, neutemeljeno pretirava. Vsako izraženo mnenje ni huda obtožba!

Radiu Slovenija ocenjevalec zameri, da je bil **15. decembra 2021** v Dogodkih in odmevih objavljen prispevek o noveli kazenskega zakonika, v katerem *»se mešajo poročevalski in komentatorski slogi«*. Že terminologija v tej opombi je nestrokovna, ocena je zgolj navržena, skrajno posplošena, ocenjevalec bi moral točno navesti, kaj se je mešalo in kaj je bilo po njegovem mnenju sporno. Zaradi jasnosti in razumljivosti bi moral take trditve in očitke strokovno in analitično pojasniti in utemeljiti. Sicer pa v prispevku ni bilo prav nič spornega, ne najdemo nobenega mešanja poročevalskih in komentatorskih prvin. Avtor z dejstvi in podatki pojasnjuje novosti, ki jih prinaša sprememba kazenskega zakonika. Bistvo prispevka je razlaga,

da morata policija in tožilstvo po novem obravnavati grožnjo zoper predstavnike oblasti po uradni dolžnosti in ne več na predlog oškodovanca, kot je to veljalo pred spremembo zakona. Avtor pove, da je stroka taki odločitvi nasprotovala z domnevo, da je sprememba namenjena ustrahovanju državljanov. Je ocenjevalca zmotilo preprosto dejstvo, da avtor, ki je specialist za to področje, na koncu izpostavi, da *»bo zanimivo izvajanje zakona spremljati v praksi«*, saj se ga bo moralo po uradni dolžnosti izvajati tudi, ko bo šlo za sorodnike predstavnikov oblasti, in tudi ne glede na to, ali bo grožnja povezana z njihovim delom ali bo izhajala iz povsem zasebnih odnosov, denimo iz sosedskega spora. Skratka, avtor na koncu na ta način opozori na pomanjkljivost ali nedoslednost zakona.

16. decembra 2021 se je ocenjevalec spotaknil ob prispevek o zdravstveni blagajni, ki je bil objavljen v Dogodkih in odmevih na Radiu Slovenija. ZZZS namreč v predlogu finančnega načrta za leto 2022 načrtuje rekordni primanjkljaj, *»saj vlada ni zagotovila kritja stroškov epidemije, ki nas zagotovo čakajo tudi v prihodnjem letu. Takšen scenarij za člane skupščine ZZZS ni sprejemljiv. Finančnega načrta tako niso potrdili, saj bi to zagotovo povzročilo težave pri zagotavljanju zdravstvenih potreb prebivalstva,«* piše v rubriki Vsebina. V opombi pa: *»Enostranski prikaz, na hude obtožbe niso poiskali odziva ministrstva za zdravje.«* Ocenjevalec ponovno omenja hudo obtožbo. Dejstvo ni huda obtožba in v tem primeru ni bilo treba iskati in pridobiti odziva.

Prispevek o človekovih pravicah, objavljen **27. decembra 2021** v Drugi jutranji kroniki na Radiu Slovenija je ocenjevalec v rubriki Vsebina opisal takole:

Leta 2021 so jabolko spora postala cepiva, v Sloveniji smo bili poleg tega priča eroziji temeljnih človekovih pravic, demokratičnih načel in vladavine prava. V prispevku je izjava direktorice Amnesty International Slovenije Nataše Posel, da nam je oblast suspendirala številne pravice, predvsem do svobode gibanja in pravico do mirnega zbiranja (od aprila do oktobra je bila v veljavi prepoved protestov) ter svobodo izražanja. Poudarja tudi neustavno policijsko uro, uporabo pridržanja in kaznovanja. Pravi, da vlada ni poskrbela za ustrezno pravno podlago, da bi bilo ukrepanje za obvladovanje epidemije lahko učinkovito, strokovno, zakonito in skladno z ustavo. Ervin Hladnik Milharčič je kritičen, da smo doživeli revolucionarno preobrazbo družbe: "Letos smo doživeli to, da je vlada s svojimi zavezniki izpeljala program redistribucije narodnega bogastva" in politične posege v šolstvo, univerze, neodvisne institucije, gospodarstvo, lokalno administracijo, neodvisno sodstvo in medije. Prispevek zaključijo z besedami, da na to – kot tudi na vmešavanje politike v delo policije in neprimerno javno retoriko oblasti – opozarja tudi nedavno sprejeta resolucija Evropskega parlamenta.

Ocenjevalec je v rubriki Opomba zapisal: *»Enostranski prikaz, niso poiskali odziva vlade.«* UKOM spet pretirava s svojimi pričakovanji uravnoteževanja in iskanja odzivov na vseh straneh. Na dejstva in na vsako mnenje, če za to ni tehtnih razlogov, novinarju ni treba iskati odzivov. Sicer pa je ocenjevalec pozabil omeniti, da je bil obravnavani prispevek vabilo k poslušanju podkasta o človekovih pravicah, kar bi bil v resni analizi pomemben in nepogrešljiv podatek. V primeru objavljene ocene v

Ukomovi »analizi« bi lahko utemeljeno uporabili ugotovitev, ki tako rada neutemeljeno pade iz rokava ocenjevalca: »Podatek so zamolčali.« Če so ga namerno, pa vedo le na uradu za komuniciranje.

28. decembra 2021 je bilo v Dogodkih in odmevih na Radiu Slovenija objavljeno, da je Državni zbor imenoval tudi 13 članov programskega sveta in pet članov nadzornega sveta RTV. V rubriki Vsebina piše: *»Izjava Marka Milosavljevića s Katedre za novinarstvo na FDV, da gre za logičen korak pri vzpostavljanju popolnega nadzora nad delovanjem javne Radiotelevizije, saj so vsi na novo imenovani v programski in nadzorni svet RTV Slovenija predstavniki ali somišljeniki vladajoče koalicije. To bo po njegovih besedah vladajoči koaliciji omogočilo, da si podredi javno RTV prek glavnih vzvodov, nadzornega in programskega sveta. Milosavljević pričakuje, da bo programski svet bolj monoliten, ker bo večina v njem zlita z vladajočo koalicijo.«* Ocenjevalec je v rubriki Opomba zapisal: *»Enostranski prikaz, niso poiskali odziva vlade oziroma vladajoče koalicije.«* Še enkrat: na navedena dejstva novinarju ni treba iskati odzivov.

12. januar 2022, Radio Slovenija, Glasovi svetov, oddaja o pravici do abortusa. V oddaji so sodelovale avtorice monografije Pravica do abortusa Tanja Rener, Metka Mencin ter Mateja Kožuh Novak. Ocenjevalec v rubriki Opomba: *»Izrazito enostranski prikaz izjemno pereče tematike. Ker ne gre za propagandno oddajo oz. plačano oddajo, so očitno namensko iz pogovora izključili katerega koli vidnega predstavnika Gibanja za življenja kot najbolj znane organizacije v Sloveniji, ki brani življenja tudi nerojenih otrok.«* Od kod ocenjevalcu trditev, da gre za »izjemno perečo tematiko«? 55. člen ustave določa svobodno odločanje o rojstvu otrok. Zakaj bi moral medij o ustavni pravici pripravljati polemike med tistimi, ki se z ustavno pravico strinjajo in onimi, ki ji nasprotujejo? UKOM radijske ustvarjalke, ustvarjalce in sodelujoče v oddaji žali s pritlehno navedbo, da bi bil pogovor s strokovnjakinjami in avtoricami knjige lahko le propagandna ali plačana oddaja. Ocena oddaje ima očitne ideološke temelje in politične interese, kar dokazuje tudi s sugeriranjem, katere sogovornike bi morali po njihovem mnenju vabiti v oddajo. *»Znanstvena monografija je zgoščena študija družbenih okoliščin, ki so pogojevale rojstvo in razvoj reproduktivnih pravic v Sloveniji, predvsem pravice do izbire, ki je od leta 1991 ustavna pravica. Avtorice so priznane družboslovke, ki se že vrsto let ukvarjajo z raziskovanjem socialnega položaja žensk v Sloveniji, vključno z njihovimi reproduktivnimi pravicami. Te so, vselej znova, precej zanesljiv indikator tega, kakšen je odnos družbe do žensk. Lahko namreč domnevamo, da se vselej, ko se spodmikajo in problematizirajo reproduktivne pravice žensk, ženskam nič dobrega ne obeta niti na trgu dela niti v političnem odločanju,«* je v recenziji knjige napisala Darja Zaviršek.

Sklep

V »analizah« poročanja RTV Slovenija, ki jih je objavil UKOM, se ponavljajo ocene, da gre za enostranske prikaze, navajajo, čigav odziv je manjkal, naštevajo, kaj bi moral novinar še vprašati, dodati, povedati, kako bi moral predstaviti svoje sogovornike, o kom, čem in kako bi morali poročati mediji RTV Slovenija, dodajajo pa tudi, kaj vse so RTV, mediji RTV, novinarji in uredniki (namerno) zamolčali.

Urad vlade za komuniciranje v predstavitvi poslanstva UKOM na svoji spletni strani poudarja, da *na uradu skrbijo za zagotavljanje javnosti dela vlade in obveščanje domače javnosti o delu predsednika vlade in ministrstev ter pripravljajo in izvajajo komunikacijske kampanje o najpomembnejših programskih prioritetah vlade*. Vsak dan dobimo nove dokaze, da je očitno med prioritetami vlade tudi rušenje temeljev RTV Slovenija in nenehno napadanje javne radiotelevizije in njenih zaposlenih, pri čemer ta cilj opravičuje celo uporabo tako nizkotnih sredstev, kakršne so »analize« oddaj in prispevkov RTV Slovenija, ki jih objavlja UKOM. Z izborom oddaj, novinarjev in novinark ter naštevanjem in razlagami njihovih kršitev pa ne skrivajo, komu in čemu služi kampanja objavljanja teh prostih spisov, s katerimi želijo oblasti neljube vsebine, kakovostne oddaje in njihove avtorje prikazati v najslabši podobi. Z neargumentiranimi očitki, zavajANJI in lažmi izvajajo pritisk na RTV Slovenija, rušijo ugled javne radiotelevizije in grobo ter nedopustno posegajo v neodvisnost novinarskega in uredniškega dela.

Poslanstvo RTV Slovenija je obveščanje javnosti o družbeni realnosti z različnih zornih kotov, vsekakor pa ne zgolj z vladnega vidika. Prav v tem je smisel uredniške avtonomije. V nasprotnem primeru, če bi pristali na to, da so mediji namenjeni le vladni propagandi, ne potrebujemo novinarjev in ne potrebujemo javne radiotelevizije.

Z urada za komuniciranje so mediju N1 na vprašanje, ali obstajajo kakršne koli smernice ali navodila za pripravo teh analiz, odgovorili: »*Novinarski kodeks je osnova analiz, verjetno ga poznate, saj je splošno dostopen*«. Glede na zapise v »analizah« poročanja RTV, ki jih pripravlja in objavlja UKOM, je vsakemu, ki novinarski kodeks pozna, jasno, da kodeks nikakor ni osnova njihovih »analiz«. Ukomove ocene so nestrokovne, neznanstvene, spolitizirane, pristranske, neverodostojne, očitno pri ocenjevanju anonimni avtorji teh »analiz« nimajo nobenih metodoloških podlag, zapisi v rubrikah Vsebina in Opomba kažejo, da nimajo niti osnovnih znanj o analitičnem delu, novinarstvu in medijih, sklicevanje UKOM na novinarski kodeks pa je grozljiva zloraba dokumenta, ki je aksiom kakovostnega novinarskega in uredniškega dela.

V zapisih Ukomovega ocenjevalca ni mogoče zaznati iskrene želje po odzivanju na morebitne napake, nedoslednosti ali nekorektnosti novinarskih prispevkov, pač pa je zelo jasno razvidno nezadovoljstvo s tistimi vsebinami, ki odražajo za vlado morda neprijetno realnost. Iz ocen zelo očitno veje želja po relativizaciji sporočil v prispevkih oz. po zamegljevanju bistva z vsiljevanjem vladnih odzivov, kjer to ni potrebno.

Ocenjevalec skuša določati tudi vsebinsko agendo s sodbami, kaj je relevantno za novinarsko obdelavo in kaj ne, s tem, ko razlaga, kaj je po njegovi oceni v prispevkih »zamolčano«, pri čemer so te sodbe izrazito ideološko pogojene. To je še posebej evidentno v odzivu na oddajo o abortusu, ko ocenjevalec od avtorice oddaje pričakuje problematiziranje že pridobljene pravice, ki je celo zapisana v ustavi. Opozoriti velja, da smo ustvarjalci informativnih vsebin na Radiu Slovenija v svojem poslanstvu zavezani javnosti in ne politiki, da branimo skozi zgodovino pridobljene civilizacijske dosežke – zlasti tiste, ki izhajajo iz naslova človekovih pravic. Ocenjevalec, ki ni zavezan javnosti, ampak vladnemu programu, delu ministrstev in najverjetneje interesom strank koalicije, ima bržkone zaradi tega izhodišča drugačne predstave o tem, kaj je relevantno za novinarsko obdelavo in kaj ne.

Vladnemu uradu ne odrekamo pravice kritike ali izražanja mnenja o našem delu. Verjamemo pa, da so naslov za tovrstne odzive ustaljeni kanali in ne pisarna generalnega direktorja, kamor je prišla prva tovrstna analiza. Nekorektno in destruktivno postopanje vladnega urada razumemo kot del širših političnih prizadevanj po uničevanju ugleda slovenskih medijev z največjo medijsko organizacijo RTV Slovenija na čelu ter poskusov zbivanja verodostojnosti ustvarjalcem medijskih vsebin. Na tak način »komuniciranja« z vladajočo politiko ne moremo pristati. K temu nas zavezuje odgovornost do javnosti, kajti v trenutku, ko nihče nikomur več ne more verjeti, nastopijo nedemokratske razmere, v katerih oblast določa, kaj je resnica, v katero pa ne sme nihče podvomiti.

Za kakovostno, samostojno in neodvisno javno RTV Slovenija!

Aktiv novinarjev Radia Slovenija